

Bokrecension: Eugen Ruges *Metropol* (2019/2021)

Thorsten Päplow
Universitetet i Agder

Även om Eugen Ruge (* 1954; Soswa, Sovjetunionen) inte var någon okänd författare, dramatiker resp. filmmanusförfattare före 2011, kan man nog säga att romandebuten *In Zeiten des abnehmenden Lichts*¹ blev hans stora genombrott i Tyskland och internationellt. Denna ”roman om en familj”, som undertiteln lyder, inhöstade en lång rad med priser, inte minst Deutscher Buchpreis (2011), och översattes till över 20 språk. En innehållsligt fokuserad filmatisering med samma titel och tunga namn i rollerna (bl.a. Bruno Ganz) följde 2017.

Med hjälp av montage teknik och kronologiska språng fram och tillbaka, tecknar romanen en komplex bild både av fyra generationer av en familj och, parallellt med det, även DDR-statens ’uppgång och fall’. Till det kommer aspekter på tiden i det forna Östtyskland fram till 2001. På drygt 400 sidor följer vi bland annat de äldre två generationerna, som på grund av sin kommunistiska hållning fick fly Hitlertyskland på 1930-talet, för att på 1950-talet återvända från sovjetisk resp. mexikansk exil för att ställa sig i den nygrundade DDR-statens tjänst. Även om *Den tid då ljuset avtar* rubriceras som roman finns det ganska stora ’överlappningar’ mellan romanens och författaren Ruges egen familjehistoria, inte minst genom karaktären Alexander (född 1954 i Sovjetunionen).

Till skillnad från *Den tid då ljuset avtar*, som trots stora likheter med Ruges egen bakgrund ändå bär tydliga tecken på fikionalitet, är *Metropol* (2019)² ett mer uttalat sökande i romanform efter familjeträdar bakåt i tiden. Denna sökande textform är väletablerad i den tyska litteraturen: inte sällan är det barn eller barnbarn till mer eller mindre framstående personer under nazisttiden som med hjälp av dokument, dagböcker, brev, släktingars berättelser etc. försöker att återskapa vad den äldre släktingen gjort eller inte gjort, känt eller tänkt mellan åren 1933 och 1945.³ Men till skillnad från denna ”Väterlitteratur” (om en äldre manlig släktings förhåvanden under nationalsocialismen) fokuserar Ruge på sin farmor och utforskar hennes ihjältagna tid i Stalinkommunismens (säkerhets)tjänst:

Detta är den historia du aldrig berättade. Den tog du med dig i graven. Du var säker på att den aldrig skulle komma fram i ljuset. Du arbetade hela livet på att den skulle glömmas, utplånas ur ditt, ur vårt minne. Du lyckades nästan.

¹ Svensk övers.: *Den tid då ljuset avtar* (2016, Aimée Delblanc); dansk övers.: *I tider med aftagende lys* (2014, Jacob Jonia); norsk övers.: *Når lyset svinner* (2013, Sverre Dahl).

² Svensk resp. dansk övers.: *Metropol* (2021, Aimée Delblanc resp. Lars Christiansen).

³ Jfr. till exempel Christoph Meckels *Suchbild. Über meinen Vater* (1980).

Du var min *mexikanska farmor*. [...] Men om Sovjetunionen, där du som tysk kommunist ändå bodde i fyra och ett halvt år efter nazisternas maktövertagande, inte ett ord.

På mitt skrivbord ligger det två pappersbuntar. Allt som allt tvåhundrafyrtiosex blad, numrerade för hand. Upp till höger en notis, på ryska: *Hemligstämplat*. Överstämplat med blått: *Annullerat*.

Trodde du verkligen att det var borta för alltid?

Jag ser något som du inte ser. Den leken lärde du mig. Jag ser något som du inte ser, och det är:

din kaderdossier Charlotte. (Ruge, 2021, s. 12)

Så avslöjar tjänsteakten samt andra upplysningar, brev och dokument så småningom detaljer kring farmoderns arbete inom Kominterns underrättelsetjänst, och hur hon och hennes make överlevde stalinismens ökända 'utrensningar'.

Både själva boken, men också författarens epilog, vittnar om att Ruge har gjort mycket efterforskning – och till om med, 80 år senare, övernattat i det rum i Hotell Metropol, där farmodern bott stora delar av sin tid i Moskva (jfr. Ruge, 2021, s. 12). Likväl är romanformen oundviklig:

Jag vet inte vad min farmor verkligen tänkte. Jag hittar på, jag påstår, jag prövar, för att berätta är ingenting annat än att pröva om det verkligen kan ha varit så. Denna form att pröva sanningen är möjlig eftersom författaren (och läsaren) är i stånd att sätta sig in i en annan människa. Förutsatt att hon tillräckligt väl känner till det läge, den situation och de levnadsomständigheter den andra människan befinner sig i. (Ruge, 2021, s. 408)

Och det har Ruge lyckats med i *Metropol* – inte på samma sätt som i *Den tid då ljuset avtar*, men ändå väl så bra.

Samtidigt kan *Metropol* ses som en vidareutveckling av *Den tid då ljuset avtar* även på ett annat sätt. Som Jacobsen observerar, talar mycket för att det går att skönja en ny trend bland författare som socialiserats i DDR såsom Ruge: nämligen att det inte längre räcker med att förstå DDR-tiden med 1949 som utgångspunkt, därför att DDR:s grundande ju även har sina rötter i 1930- och 1940-talens Sovjetunion (jfr. Jacobsen, 2019). Om inte annat så genom det faktum att de exilkommunister som på ett eller annat sätt lyckades överleva denna tid senare blev statsbärande och fick höga poster i DDR. Måhända visar det sig till och med att Stalins Sovjetunion är närmare vår tid än man skulle ha kunnat ana.

Litteratur

Jacobsen, D. (2019, 19 oktober). *Unter Freundfeinden*. <https://literaturkritik.de/eugen-ruge-metropol-unter-freundfeinden,26142.html>

Ruge, E. (2016). *Den tid då ljuset avtar* (A. Delblanc, övers.). Nilsson förlag.

Ruge, E. (2021). *Metropol* (A. Delblanc, övers.). Nilsson förlag.